

Nr 90

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för krediter till Uddevallavarvet Aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

(5:e avd.)

I propositionen nr 118 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 21 mars 1958, föreslagit riksdagen att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att iklåda staten garanti intill ett belopp av högst 30 000 000 kronor för krediter till Uddevallavarvet Aktiebolag.

Departementschefen har anfört följande.

»Det i Thordénkoncernen ingående Uddevallavarvet Aktiebolag befinner sig i en svårartad likviditets- och solvenskris. Undersökningar av bolagets ställning, som företagits på bankhåll, utvisar, att för fortsatt drift krävs ett omfattande kapitaltillskott men att banklagens bestämmelser torde lägga hinder i vägen för en kredit av den omfattning det här skulle gälla. Emellertid har fyra av landets största affärsbanker, nämligen Göteborgs bank, Skandinaviska banken, Stockholms enskilda bank och Sveriges kreditbank, förklarat sig beredda att svara för erforderlig finansieringshjälp under förutsättning bland annat av statens medverkan i form av garantier för toppbelåningen intill ett belopp av 30 000 000 kronor. Härjämte har förutsatts borgen av Uddevalla stad för 10 000 000 kronor.

Uddevallavarvet sysselsätter omkring 3 000 personer, vilka jämte sina familjer för sin försörjning nu är direkt beroende av att verksamheten vid varvet upprätthålles. Härtill kommer, att ett nedläggande av varvet sannolikt skulle få omfattande återverkningar på annan företagsamhet i berörda trakt. Det ekonomiska livet i Uddevallaorten är sålunda starkt beroende av varvet. Situationens allvar understrykes ytterligare av det förhållandet, att ifrågavarande område sedan gammalt haft betydande arbetslöshetsproblem. Det bör här också betonas, att — under förutsättning av att varvsrörelsens finansiering kan ordnas — varvets ineliggande orderstock synes garantera sysselsättning för de anställda under avsevärd tid.

Med hänsyn härtill samt till den svenska varvsindustriens liksom hela den svenska industriens goodwill synes det allmänna inte kunna undandra sig att medverka till den finansiella stödaktion som vidtagits av nämnda banker.

Tekniskt har denna stödaktion utformats på följande sätt:

Samtliga aktier i bolaget har med äganderätt överlämnats till en särskilt bildad stiftelse, benämnd Gustaf B. Thordéns stiftelse för allmännyttigt än-

damål. Stadgar för stiftelsen har tidigare denna dag fastställts av Kungl. Maj:t. Verksamheten handhas av en styrelse bestående av nio ledamöter eller det lägre antal, som Kungl. Maj:t äger bestämma sedan bankernas nu uppkomna engagemang i varvet avvecklats. Intill dess skall styrelsen sammansättas så att Kungl. Maj:t utser tre ledamöter, av vilka en skall representera Västsverige och en vara styrelsens ordförande, samt Uddevalla stad en ledamot. Bankerna utser återstående fem ledamöter. Avsikten är att stiftelsens aktieinnehav skall avvecklas, så snart en försäljning av aktierna kan komma till stånd på skäligen villkor. Intill denna tidpunkt skall bolaget inte utdela annan vinst än som erfordras för stiftelsens administration, utan tillgängliga medel skall användas för bolagets konsolidering. De medel som kan erhållas vid en försäljning av aktierna skall användas för allmännyttiga ändamål i enlighet med stiftelsens stadgar.

Samtidigt med bildandet av stiftelsen har de rättsliga och finansiella förhållandena i samband med varvets övergång till stiftelsen reglerats genom särskilt avtal, och varvet beviljats erforderliga krediter. Bankerna har för sin medverkan endast betingat sig sedvanlig ränta jämte ersättning för bankmässiga kostnader.

Såsom förut nämnts förutsätter stödaktionen, att staten ikläder sig en garanti på 30 000 000 kronor för krediter till varvet. Härför erfordras riksdagens medgivande. Garantien bör ha en löptid av högst tio år. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att inom denna ram besluta om garantitiden. Vid en försäljning av aktierna skall garantien brytas inom en av Kungl. Maj:t bestämd övergångstid om högst fem år. Fullmäktige i riksgäldskontoret bör bemyndigas att teckna garantien.»

I anledning av propositionen har väckts följande motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 405 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 509 av herr *Hjalmarson m. fl.*, i vilka yrkats att riksdagen — för den händelse den bifaller i Kungl. Maj:ts proposition nr 118 framlagt förslag att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 30 000 000 kronor för krediter till Uddevallavarvet Aktiebolag — måtte uttala att detta statliga risktagande för företaget i fråga är att betrakta som en engångsåtgärd, vilken ej kommer att upprepas; att staten ej i andra former och särskilt ej som ägare eller delägare kommer att låta sig bindas vid Uddevallavarvet Aktiebolag; att förutsättningen för det nu ifrågasatta stödet är, att det företag som erhåller detsamma, skall ställa in sin verksamhet på full affärsmässighet och fri konkurrens på lika villkor med övriga företag inom branschen; att de ledamöter i styrelsen för Gustaf B. Thordéns stiftelse för allmännyttiga ändamål som Kungl. Maj:t äger utse bör väljas bland personer med praktisk erfarenhet av industriell verksamhet;

dels de likalydande motionerna I: 403 av herr *Aastrup* och II: 508 av herr *Ståhl*, i vilka yrkats att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 118 måtte beakta vad i motionerna anförts;

dels ock de likalydande motionerna I: 404 av herrar *Öhman* och *Norling* samt II: 510 av herrar *Senander* och *Hagberg*, i vilka yrkats att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 118 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening tillkännage vad motionärerna anfört.

I fråga om motiveringen för ifrågavarande yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna II: 509, II: 508 och I: 404.

Utskottet. Vad angår den i propositionen förordade stödåtgärden kan denna sägas syfta dels till att hejda en motsedd sysselsättningskris inom varvsföretaget och dels till att bevara dettas och över huvud taget den svenska varvsindustriens internationella anseende. Mot bakgrunden härav ter det sig som en samhällelig angelägenhet att i det allvarliga läge som uppkommit aktivt medverka till den av de berörda bankerna vidtagna aktionen, förutan vilken varvet skulle ha ställts inför en oöverstiglig likviditetskris med de långtgående skadeverkningar i olika hänseenden, som en betalningsinställelse inom ett storföretag erfarenhetsmässigt medför. Med beaktande av dessa synpunkter har utskottet därför funnit sig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet vill dock i anslutning till vad härutinnan påyrkats i motionerna I: 405 och II: 509 framhålla, att utskottet förutsätter att det ifrågavarande engagemanget för statens vidkommande uppfattas som en engångsåtgärd.

I de i anledning av propositionen väckta motionerna har bland annat efterlysts ett fullständigare och allsidigare material för propositionsförslagets bedömande än det som innefattas i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet. Med beaktande av dessa önskemål har utskottet ansett det lämpligt att som komplement till den i propositionen lämnade redogörelsen ge offentlighet åt ytterligare en del fakta av intresse för ett slutligt ställningstagande till den vittutseende fråga det här gäller. De uppgifter, som utskottet i sådant syfte införskaffat, föreligger i en såsom *bilaga* vid detta utlåtande fogad promemoria, till vars innehåll utskottet tillåter sig hänvisa. Det är utskottets uppfattning att innehållet i promemorian skall vara ägnat att skapa erforderlig klarhet kring åtskilliga av de i motionerna uppdragna frågeställningarna, inte minst i vad angår det engagemangsmässiga förhållandet mellan rederierna och varvet inom här ifrågavarande storföretag.

Motionerna I: 405 och II: 509 åsyftar även att ett riksdagens beslut om en stödåtgärd av den storleksordning det här gäller skall kringgärdas med »alla de garantier som är möjliga utan att aktionens verkan förtages.» Härmed avser motionärerna, att staten inte i andra former med ägaransvar kommer att låta engagera sig i varvet, att den fortsatta verksamheten vid varvet bör kännetecknas av en affärsmässig drift och att företaget skall konkurrera fritt och på samma villkor som övriga företag inom branschen, ävensom att de ledamöter i styrelsen för Gustaf B. Thordéns stiftelse, som Kungl. Maj:t äger utse, väljes bland personer med praktisk erfarenhet av industriell verksamhet. Vad den sistnämnda synpunkten beträffar, finner utskottet det ankomma på Kungl. Maj:t att tillgodose behovet av sakkunskap inom stiftel-

sens styrelse. Vad de övriga i motionerna anförda synpunkterna angår synes grundad anledning förefinnas till antagande att motionärernas syften skall bli tillgodosedda även utan särskilt uttalande från riksdagens sida. Motionerna i nu förevarande delar synes därför inte påkalla någon riksdagens åtgärd. Med hänvisning till innehållet i promemorian får vidare motionerna I: 403 och II: 508 anses besvarade och synes därför inte behöva föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad slutligen angår motionerna I: 404 och II: 510 faller den däri berörda frågan om äganderätten till Uddevallavarvet utom ramen för propositionsförslaget. Motionerna torde fördens skull inte böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 30 000 000 kronor för krediter till Uddevallavarvet Aktiebolag;

II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 405 och II: 509, såvitt nu är i fråga, uttala att statens nu ifrågavarande garantiåtagande skall vara att betrakta som en engångsåtgärd;

III. att motionerna I: 405 och II: 509, i vad de ej behandlats under II., inte må föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 403 och II: 508 inte må föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 404 och II: 510 inte må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 april 1958

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Ohlson, Einar Persson, fröken Andersson, herrar Birger Andersson, Boman, Pålsson, Bergman, Holmqvist, Rikard Svensson, Söderberg, Axel Johannes Andersson, Mårtensson och Ivar Persson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Pettersson i Degerfors, Thapper, Ståhl, fröken Elmén, herrar Gustafsson i Stockholm, Karlsson i Olofström, Widén, Nilsson i Göingegården, Andreasson, fröken Vinge, herrar Heckscher, Gustafsson i Uddevalla och Gustafsson i Kårby.

Reservation

av herr *Ståhl*.

Bilaga

PM

1. Bakgrunden

Det i Uddevallavarvet insatta ägarkapitalet, brutto 18 milj. kronor, är alldeles underdimensionerat i förhållande till verksamhetens omfattning. Tillståndet har försämrats genom den omfattande och till resurserna i intet hänseende avpassade kreditgivning, som ägt rum till skeppsredare Gustaf B. Thordén och hans familj tillhöriga företag, krediter som i februari 1958 uppgingo till ca 35 milj. kronor eller i det närmaste dubbla det ovannämnda belopp, som ägaren direkt eller indirekt insatt i varvet. Varvets finansiella ställning har ytterligare försämrats genom den hastiga och synnerligen omfattande utbyggnad av varvsanläggningarna, som igångsatts utan att varvet tillförts erforderligt eget kapital.

Från bankhåll ha under en följd av år allvarliga varningar framförts till varvsledningen såväl muntligen som skriftligen för att sättet för rörelsens finansiering skulle komma att leda till en katastrof för varvet.

Såsom känt är ha ock betalningskriser flera gånger uppstått. Att dessa trots allt kunnat bemästras är att tillskriva den osedvanligt starka högkonjunktur för varvsnäringen, som inträdde sommaren 1955 och som ledde till att varvet kunde från beställare erhålla förskottsmedel för fartyg, vilkas leverans låge långt fram i tiden. Härigenom ernåddes emellertid ingen definitiv lösning av varvets finansieringsproblem utan endast en frist, så länge den osedvanligt goda konjunkturen varade. Krisen måste återkomma med förnyad styrka den dag då förskottsmedlen behövdes för det ändamål, för vilket de egentligen lämnats.

Då det i februari 1958 blev uppenbart, att Uddevallavarvet stod inför en omedelbar betalningsinställelse, som otvivelaktigt skulle leda till konkurs — ej ens medel till arbetarnas löner funnos tillgängliga — hemställde chefen för Finansdepartementet hos Stockholms Enskilda Bank, Skandinaviska Banken, Svenska Handelsbanken, Sveriges Kreditbank och Göteborgs Bank om en undersökning av möjligheten att lämna varvet kredit. Det ansågs nämligen, att en betalningsinställelse för varvet skulle medföra allvarliga skadeverkningar icke endast för de anställda, för Uddevalla stad och för stora delar av Bohuslän utan även för svensk varvsindustri och för Sveriges anseende utomlands; en konkurs kunde beräknas leda till att varvet ginge miste om en betydande del av sin orderstock och att beställarna, bland vilka ingå ett antal amerikanska, norska och engelska redare, gjorde förluster på redan erlagda förskott.

Bankerna igångsatte omedelbart en undersökning av varvets ställning. Denna kunde emellertid icke slutföras så snabbt, att definitiv ståndpunkt till kreditfrågan kunde tagas, innan varvet måste tillföras nya medel. Med anledning därav träffades den 5 mars 1958 avtal om en tillfällig kredit till varvet om 15 milj. kronor. Krediten, som snabbt togs i anspråk för att möta oundgängligen nödvändiga utgifter, förföll till betalning den 15 mars 1958. Genom kreditavtalet skapades en frist för ytterligare undersökningar av varvets ställning.

Redan av de före ingåendet av det nyssnämnda avtalet verkställda undersökningarna bekräftades riktigheten av bankernas uppfattning om orsakerna till varvets svårigheter. Sammanfattningsvis kunna dessa orsaker angivas sålunda:

1. De krediter om ca 35 miljoner kronor, som varvet beviljat skeppsredare Gustaf B. Thordén och hans familj tillhöriga bolag huvudsakligen rederiföretagen.

Här kommer i betraktande, att rederierna sakna möjlighet att på kort tid återbetala krediterna, såvida icke rederiernas fartyg försäljas; i vissa fall måste för att skulderna skola täckas priser utvinnas, som det icke synes vara möjligt att uppnå i nuvarande sjöfartskonjunktur.

2. En alltför stark och hastig utbyggnad av varvets och dess dotterbolags fasta anläggningar och maskinpark.

För att finansiera dessa investeringar ha de förskott, som erlagts av utomstående fartygsbeställare, redan måst tagas i anspråk i så betydande omfattning, att varvet saknar medel att färdigställa kontraherade fartyg. Härtill kommer, att vid varvet ännu pågående investeringar, som i och för sig äro nödvändiga för att varvet skall kunna fullgöra gjorda leveransåtaganden, fortsättningsvis kräva ytterligare likvida medel. Detta måste leda till att varvets betalningssituation, såvitt kan bedömas, framdeles kommer att ytterligare försämrans.

Mot bakgrund av det sagda kunde det redan vid träffandet av det preliminära kreditavtalet konstateras, att någon slutgiltig lösning på varvets finansieringsproblem icke stode att vinna utan ett väsentligt nytillskott av eget kapital.

Den dåvarande ägaren av varvet, skeppsredare Thordén, hade under förhandlingarna förklarat, att han saknade resurser att genomföra den nödvändiga kapitalförstärkningen.

Med hänsyn till underkapitaliseringens betydande storlek måste bankerna redan vid ingående av avtalet om den preliminära krediten konstatera, att ytterligare kreditgivning till varvet från bankernas sida svårligen låte sig förenas med banklagens bestämmelser.

2. Kreditavtalet den 19 mars 1958

Den genom den temporära krediten vunna respittiden utnyttjades för ytterligare undersökningar. Dessa bekräftade riktigheten av bankernas uppfattning, att någon definitiv lösning på varvets finansieringsproblem icke stode att vinna utan en väsentlig ökning av det egna kapitalet. Utredningen visade, att varvets kreditbehov tidvis torde komma att röra sig om närmare 60 miljoner kronor.

Vid undersökningarna kunde emellertid också konstateras, att varvets anläggningar syntes vara av hög klass. Varvets orderstock är mycket betydande och tillförsäkrar, under förutsättning att beställningarna fullföljas, de vid varvet anställda sysselsättning fram till åtminstone 1961. Vad angår de beställningar, som amerikanska företag gjort hos Sörviksvarvet, kompliceras läget av att varvet icke har möjlighet att, på sätt i kontrakt stadgas, verkställa kölsträckning av första fartyget före den 1 juni 1958. Av förhandlingar, som förts med representanter för de amerikanska beställarna, bibragtes bankerna emellertid det intrycket, att dessa vore beredda att fullfölja kontrakten, under förutsättning att skäliga garantier kunde skapas för att fartygen blevo rätttidigt levererade.

Orderstocken fördelar sig med 400 000 t.d.w. på Sörviksvarvet och 900 000 t.d.w. på Uddevallavarvet. Beställningarna vid Sörviksvarvet synas, bortsett

från nyssnämnda komplikation, vara säkra. På grund av den starkt försämrade sjöfartskonjunkturen kan den möjligheten icke uteslutas att Uddevallavarvet får vidkännas kontraktsannulleringar.

En genomgång av fartygsbyggnadskontrakten ger vid handen, att dessa förefalla vara uppgjorda och kalkylerade i enlighet med gängse affärsmässiga normer. Emellertid måste beaktas, att åtminstone vissa av beställningarna avse fartyg av osedvanlig storlek, varför reservation måste göras för kalkylernas hållbarhet.

Sedan det meddelats, att regeringen komme att förelägga riksdagen proposition om statens garanti för krediter till Uddevallavarvet å 30 miljoner kronor och sedan Uddevalla stad beslutat ikläda sig borgen för 10 miljoner kronor, träffades mellan Stockholms Enskilda Bank, Skandinaviska Banken, Sveriges Kreditbank och Göteborgs Bank samt skeppsredare Thordén en överenskommelse om reglering av Thordén och hans familj tillhöriga företags mellanhavanden med Uddevallavarvet. Bankerna förklarade sig i samband härmed beredda att, därest statsgarantin erhöles, lämna varvet krediter intill ett sammanlagt högsta belopp av 60 miljoner kronor. Från statsmakternas sida förutsattes, att äganderätten till aktierna i Uddevallavarvet skulle i avvaktan på att en försäljning kunde genomföras överföras till en stiftelse med allmännyttigt ändamål. En stiftelse med namnet Gustaf B. Thordéns stiftelse för allmännyttigt ändamål bildades, för vilken Kungl. Maj:t fastställde stadgar den 21 mars 1958. Aktierna överfördes till stiftelsen.

Med hänsyn till att de av bankerna lämnade krediterna, såsom av den ovan lämnade framställningen lär framgå, icke vore att betrakta såsom ingående i en normal bankmässig kreditgivning, förutsattes från bankernas sida, att statens och stadens borgen skulle täcka toppen av krediterna.

En definitiv lösning av finansieringsproblemen för Uddevallavarvet förutsätter betydande tillskott av ägarkapital. Sådant kapital kan endast framskaffas i samband med en försäljning av varvsaktierna. Den omedelbara uppgiften för den stiftelse, som numera äger aktierna, torde alltså vara att, sedan den nytillsatta varvsstyrelsen vunnit klarhet om situationen, söka åvägabringa aktiernas försäljning.